

॥ नमो नमो निम्मलदंसणस्स ॥

आगमसूत्र

सटीक अनुवाद

२८

अनुवाद श्रेणी सर्वक -

मुनि दीपरत्नसागर

બાલબ્રહ્મચારી શ્રી નેમિનાથાય નમઃ
નમો નમો નિમ્મલદંસણસ્સ

પ.પૂ. શ્રી આનંદ-દામા-લલિત-સુશીલ-સુધર્મસાગર ગુરૂભ્યો નમઃ

આગમસતીક અનુવાદ

નિર્યાવલિકા-પંચક
— પચજ્ઞાઓ-૧૦+૧

-: અનુવાદ-શ્રેણીના સર્જક :-

મુનિ દીપરત્નસાગર

તા. ૨૩/૧૦/૨૦૦૯

શુક્રવાર

૨૦૬૬ કા.સુ.પ

આગમ સતીક અનુવાદ
ભાગ ૧ થી ૪૨ સંપૂર્ણ
મૂલ્ય-રૂ-૧૦,૦૦૦

૦ શ્રી શ્રુત પ્રકાશન નિધિ ૦

સંપર્ક સ્થળ

આગમ આરાધના કેન્દ્ર, શીતલનાથ સોસાયટી
ફ્લેટ નં. ૧૩, ચોથે માળે, બહાઈ સેન્ટર,
ખાનપુર, અમદાવાદ.

આગમ સતીક અનુવાદના

આ ભાગ - ૨૮ માં છે...

૦ નિર્યાવલિકા	૦ કલ્પવતંસિકા
૦ પુષ્પિકા	૦ પુષ્પચૂલિકા
૦ વૃષ્ટિદશા	

આ પાંચ ઉપાંગસૂત્રો ક્રમ-૮ થી ૧૨

૦ ચતુઃશરણ	૦ આતુર પ્રત્યાખ્યાન
૦ મહાપ્રત્યાખ્યાન	૦ ભક્તપરિજ્ઞા
૦ તંદુલ વૈચારિક	૦ સંસ્તારક
૦ ગચ્છાચાર	૦ ગણિવિદ્યા
૦ દેવેન્દ્રસ્તય	૦ વીરસ્તવ

૦ ચંદ્રવેદ્યક

આ દશ + એક [વૈકલ્પિક] પચજ્ઞાસૂત્રો

— X — X — X — X — X — X — X —

-: ટાઈપ સેટીંગ :-

શ્રી મહાકાલી એન્ટરપ્રાઈઝ
ચાંદલોડિયા, અમદાવાદ.
(M) 9824419736

-: મુદ્રક :-

નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
ઘીકાંટા રોડ, અમદાવાદ.
Tel. 079-25508631

૦ વંદના એ મહાન્ આત્માને ૦

વિક્રમ સંવત-૨૦૬૧માં ફાગણસુદ-૩ નો દિવસ અને મંગલપારેખના ખાંચામાં શ્રી શાંતિનાથ પરમાત્માની વર્ષગાંઠનો પ્રસંગ, અતિભવ્ય અને ઘણી જ લાંબી સ્થયાત્રાના પ્રયાણની ઘડીએ, આગમોના ટીકા સહિતના અનુવાદ કરવા માટેની મનોભાવનાનું જેમના મુખેથી વચન પ્રાગટ્ય થયું, અંતરના આશીર્વાદ, સૂરિમંત્રથી અભિમંત્રિત વાસ ચૂર્ણનો ક્ષેપ અને ધનરાશિની જવાબદારીના યથાશક્ય સ્વીકાર સહ જેમની કાર્ય પ્રેરણાની સરવાણીમાં બીંજાતા મારા ચિત્તે આશિર્ષ અનેરો હર્ષોલ્લાસ અનુભવ્યો. જેમની હયાતી દરમ્યાન કે હયાતી બાદ પણ, જેમના નામસ્મરણ માત્રથી આ કાર્ય વિઘ્નરહિતપણે મૂર્ત સ્વરૂપને પામ્યું, એવા...

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ૦ ના

ચરણ કમળમાં સાદર કોટીશઃ વંદના

૦ કેમ ભૂલાય એ ગુરુદેવને પણ ? ૦

ચારિત્ર પ્રતિ અંતરંગ પ્રીતિથી યુક્ત, અનેક આત્માઓને પ્રવ્રજ્યા માર્ગે પ્રયાણ કરાવનાર, સંયમમૂર્તિ, પ્રતિ વર્ષ ઉપધાન તપ વડે શ્રાવકધર્મના દીક્ષા દાતા, શારીરિક સમસ્યાઓ વચ્ચે પણ બંને શાશ્વતી ઓળીની આરાધનાને ન ચૂકનારા, સાગર સમુદાયમાં ગચ્છાધિપતિ પદને શોભાવનારા અને સમર્થ શિષ્ય પરિવારયુક્ત એવા મહાન વિભૂતિરત્ન-

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી દેવેન્દ્રસાગરસૂરીશ્વરજી મ૦

જેમના આજીવન અંતેવાસી, શાસનપ્રભાવક

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી હર્ષસાગરસૂરિજી મ.સા.

જેમણે આ અનુવાદ કાર્ય માટે ઘણાં વર્ષો પૂર્વે પ્રેરણા કરેલી અને આ કાર્ય સાઘંત પાર પહોંચાડવા માટે વિપુલ ધનરાશિ મોકલાવી.

ઉક્ત બંને આચાર્ય ભગવંતોની અસીમ કૃપા અને તેઓ દ્વારા પ્રેરિત સંઘો થકી થયેલ ધનવર્ષાના બળે પ્રસ્તુત કાર્ય મૂર્તસ્વરૂપ પામ્યું.

આગમ સટીક અનુવાદના

આ ભાગ **૨૮** ની

સંપૂર્ણ દ્રવ્ય સહાયના પ્રેરણાદાતાશ્રી

આગમ સટીક અનુવાદશ્રેણિના સર્જક

મુનિ શ્રી દીપરત્નસાગરજી મ.સા.

તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી લાભલેનાર

૦ શ્રી જૈન શ્રે.મૂ.પૂ. સંઘ

— થાનગઢ

૦ શાહ હંજારીમલજી ભૂરમલજી

— કર્નૂલ

અનુદાન દાતા

આગમ સટીક અનુવાદના કોઈ એક ભાગના સંપૂર્ણ સહાયકતા

સચ્ચારિત્ર યુડામણી પૂજ્ય ગચ્છાદિપતિ સ્વ. આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ દેવેન્દ્રસાગરસૂરીશ્વરજીના આજીવન અંતેવાસી
સદ્ગુણાનુરાગી પૂજ્ય આંદેવશ્રી હર્ષસાગરસૂરિજી મ.ની
જ્ઞાનઅનુમોદક પ્રેરણાથી પ્રેરિત
શ્રી અઠવાલાઈન્સ જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ
તથા શ્રી શેઠ ફૂલચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી ટ્રસ્ટ, સુરત.
૧૬ ભાગોના સંપૂર્ણ સહાયક થયેલ છે.

પરમપૂજ્ય સરળ સ્વભાવી, ભદ્રિક પરિણામી, શ્રુતાનુસંગી
સ્વ. આચાર્યદેવશ્રી વિજય ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.ની
પુનિત પ્રેરણાથી ૧૦ ભાગો માટે
નીચેના સંઘો સહાયક થયા છે.

(૧) શ્રી મંગલપારેખનો ખાંચો, જૈનસંઘ, અમદાવાદ	બે ભાગ.
(૨) શ્રી ભાવનગર જૈન શ્વે.મૂ.પૂ. સંઘ, ભાવનગર	બે ભાગ.
(૩) શ્રી આદિનાથ જૈન શ્વે. મૂ.પૂ. સંઘ, નવસારી	બે ભાગ.
(૪) શ્રી ગિરિરાજ સોસાયટી આદિનાથ જૈન સંઘ, બોટાદ	બે ભાગ.
(૫) શ્રી જૈન શ્વે. મૂ.પૂ. તપાગચ્છ સંઘ, બોટાદ	એક ભાગ.
(૬) શ્રી પાર્શ્વભક્તિદામ જૈન ધાર્મિક ટ્રસ્ટ, તણસા	એક ભાગ.

[પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજીની પ્રેરણાથી તેમના સમુદાયવર્તી શ્રમણીવચાઓ તરફથી પ્રાપ્ત સહાયની નોંધ આગળ છે.]

સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજય રામચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મ.સા.ના સમુદાયવર્તી વૈયાવસ્ય પરાયણ પંચ્યાસ પ્રવર શ્રી વજસેનવિજયજી મ.સા.ની પ્રેરણાથી એક ભાગ- શ્રી હાલારતીર્થ આરાધના ધામ, વડાલિયા, સીંહણ, તરફથી

આગમ સટીક અનુવાદ શ્રેણીના સર્જક મુનિશ્રી દીપરત્નસાગરજીની પ્રેરણાથી આ બે દાતાઓએ મળીને એક ભાગ માટે સહાય કરી છે.

(૧) શ્રી જૈન શ્રે. મૂર્તિ. સંઘ, થાનગઢ

(૨) શાહ હંજરીમલજી ભૂરમલજી, કર્નૂલ.

પૂ.પૂ. ક્રિયાચરિત, પ્રભાવક, આદેય નામકર્મધર સ્વર્ગસ્થ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજીથી પ્રેરિત પુન્યવંતી શ્રમણીવર્યાઓની પ્રેરણાથી પ્રાપ્ત અનુદાનો

૧- વર્ધમાન તપોનિધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય ભક્તિસૂરીશ્વરજી સમુદાયવર્તી મિલનસાર સાધ્વીશ્રી સૌમ્યાપ્રજ્ઞાશ્રીજીની પ્રેરણાથી ત્રણ ભાગો માટેની દ્રવ્ય સહાય પ્રાપ્ત થઈ છે, તે આ પ્રમાણે—

- (૧) શ્રી કારેલીબાગ, શ્રે.મૂ.પૂ. જૈનસંઘ, વડોદરા.
- (૨) શ્રી કારેલીબાગ, જૈન સંઘની શ્રાવિકા બહેનો, વડોદરા.
- (૩) શ્રી ભગવાન નગરનો ટેકરો, જૈનસંઘ, અમદાવાદ.

૨- સુવિશાળ પરિવારચુકતા સાધ્વીશ્રી ભાવપૂર્ણાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી “શ્રી ક્ષેત્રપાલ ભક્તિ ટ્રસ્ટ” - નવસારી તરફથી.

૩- વર્ધમાન તપોનિધિ પૂજ્ય આચાર્યદેવશ્રી ભક્તિસૂરીશ્વરજી મં ના સમુદાયવર્તી પ.પૂ. સાધ્વીશ્રી ધ્યાનરસાશ્રીજી તથા સાધ્વીશ્રી પ્રફુલ્લિતાશ્રીજીની પ્રેરણાથી -

“શ્રી માંગરોળ જૈન શ્રે. તપ. સંઘ, માંગરોળ - તરફથી.

૪- પરમપૂજ્યા જયશ્રીજી-લાવણ્યશ્રીજી મંના પરિવારવર્તીની સાધ્વીશ્રી સત્યાનંદશ્રીજી મ.સા.ની પુનિત પ્રેરણાથી
 “શ્રી ગાંધીનગર જૈન સંઘ, બેંગલોર - તરફથી.”

૫- પરમપૂજ્ય ક્રિયારૂચીવંત આંદેવશ્રી ભક્તિસૂરીશ્વરજી મંના સમુદાયવર્તી શ્રમણીવર્યા મોક્ષનંદિતાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી
 “શ્રી વલ્લભનગર જૈન શ્વેંમૂંપૂં સંઘ, વલ્લભનગર, ઈન્દોર

પરમપૂજ્ય આગમોદ્ધારક, સામાચારી સંરક્ષક, બહુશ્રુત આચાર્યદેવ આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના સમુદાયવર્તી શ્રુત અનુરાગીણી શ્રમણીવર્યાઓની પ્રેરણાથી પ્રાપ્ત સહાયો.

(૧) પરમપૂજ્યા નીડરવક્તા સાધ્વીશ્રી ચંદ્રયજ્ઞાશ્રીજી મંથી પ્રેરિત
 -૧- શ્રી ત્રિલોકપદ્મ ચિંતામણિધામ જૈન સંઘ, અંધેરી, મુંબઈ.
 -૨- શ્રી મહાવીરનગર જૈન દહેરાસરજી ટ્રસ્ટ, નવસારી.

(૨) અપ્રતિમ વૈયાવૃત્યકારિકા પ.પૂ. મલય-પ્રગુણાશ્રીજી મંના શિષ્યા સુસંવાદી પરિવારયુક્તા સાધ્વીશ્રી પ્રશમશીલાશ્રીજી મંના શ્રુતાનુરાગી શિષ્યા સાંશ્રી પ્રશમરત્નાશ્રીજીની પ્રેરણાથી-
 “શ્રી શ્વેતાંબર જૈન તપાગચ્છ સંઘ,” વાંકાનેર.

(૩) પરમપૂજ્યા માતૃહૃદયા સાધ્વીશ્રી અમિતગુણાશ્રીજી મ.ની પ્રેરણાથી
 - “શ્રી આદિનાથ જૈન શ્વેં સંઘ,” ભોપાલ.

(૪) પરમપૂજ્યા વર્ધમાનતપસાધિકા, શતાવધાની સાધ્વીશ્રી અમિત-ગુણાશ્રીજી મ.ની પ્રેરણાથી-૧૦૦ ઓળીની પૂર્ણાહૂતિ નિમિત્તે
 “કરચેલીયા જૈન શ્વેં મહાજન પેટી,” કરચેલીયા, સુરત.

(૫) શ્રમણીવર્યા ભક્તિરસિક પૂજ્ય મલયાશ્રીજી મંના વ્યવરદક્ષ શિષ્યા સાધ્વીશ્રી હિતજ્ઞાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી

“શ્રી જૈન મર્યન્ટ સંઘની શ્રાવિકા બહેનો, અમદાવાદ.

(૬) પરમપૂજ્યા મલય-કૈવલ્ય-ભવ્યાનંદશ્રીજી મંના સુવિનિતા મિષ્ટ ભાષી, તપસ્વીરત્ના સાધ્વીશ્રી પૂર્ણજ્ઞાશ્રીજીની પ્રેરણાથી

“સર્વોદય પાર્શ્વનાથ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ,” મુંબઈ

આગમ-સટીક અનુવાદ સહાયકો

(૧) પ.પૂ. ભગવતીજી દેશનાદક્ષ આદેવશ્રી નરદેવસાગરસૂરિજી મંસાંની પ્રેરણાથી - “શ્રી વિશાશ્રીમાળી તપગચ્છ જ્ઞાતિ,” જામનગર.

(૨) વર્ધમાન તપોનિધિ પૂજ્ય આ.દેવ શ્રી વિજય પ્રબાકરસૂરીશ્વરજી મંની પ્રેરણાથી - “અભિનવ જૈન શ્રેમૂંપૂં સંઘ,” અમદાવાદ.

(૩) શ્રુતસંશોધનરસિક પૂજ્ય આદેવશ્રી મુનિચંદ્રસૂરિજી મંની પ્રેરણાથી - “શ્રી વિજયભદ્ર ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ,” ભીલડીયાજી.

(૪) પ.પૂ. જયલાવણ્યશ્રીજી મંસાંના સુશિષ્યા સાં સૂર્યભાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી - “શ્રી ભગવતી” નગર ઉપાશ્રયની બહેનો,” અમદાવાદ.

(૫) પરમપૂજ્યા વરધર્માશ્રીજી મંના શિષ્યા તપસ્વીરત્ના સાધ્વીશ્રી પ્રીતિધર્માશ્રીજી મંની પાવન પ્રેરણાથી.

- (૧) શ્રી પાર્શ્વભક્તિ શ્રેમૂંપૂં જૈનસંઘ, ડોંબીવલી.

- (૨) શ્રી રાજાજી રોડ શ્રેમૂંપૂં તપાં જૈન સંઘ, ડોંબીવલી.

(૬) સ્વનામદાન્યા શ્રમણીવર્યાશ્રી સૌમ્યગુણાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી. “શ્રી પરમ આનંદ શ્રેમૂંપૂં જૈનસંઘ,” પાલડી, અમદાવાદ.

મુનિ દીપરત્નસાગરજી દ્વારા પ્રકાશિત સાહિત્ય-એક ઝલક
કુલ પ્રકાશનોનો અંક-૩૦૧

૧-આગમસુત્તાણિ-મૂલં

૪૯-પ્રકાશનો

આ સંપુટમાં મૂળ આગમો છે. જેમાં ૪૫ આગમો ૪૫ અલગ-અલગ પુસ્તકોમાં મુદ્રિત કરાવાયેલ છે. ચાર વૈકલ્પિક આગમો પણ તેમાં સમાવાઈ ગયેલ છે. એ રીતે ૪૫ + ૪ કુલ (૪૯) આગમોનું આ સંપુટમાં સંપાદન છે. તેમજ પ્રત્યેક સૂત્રને અંતે પૂજ્ય સાગરાનંદસૂરિશ્વરજી સંપાદિત આગમો તથા તેની વૃત્તિના અંકો પણ ટાંક્યા છે.

અમારા આ પ્રકાશનમાં શ્રુતરકંઠ, શતક/અધ્યયન/વક્ત્રકાર/પદ, પ્રતિપત્તિ, ઉદ્દેશક, સૂત્ર/ગાથા આદિ સ્પષ્ટતથા બુદ્ધા નજરે પડે તેવી વિશિષ્ટ મુદ્રણકલાને પ્રયોજેલ છે. પુસ્તકો અલગ-અલગ અને નાના કદના હોવાથી વાંચન કે કંઠસ્થ કરવાની અતિ સરળતા રહે છે.

૪૫-આગમની પૂજા, પૂજન, રથયાત્રા કે શ્રી ગૌતમસ્વામી પૂજનાદિ માટે અલગ-અલગ પીસ્તાળીશ પુસ્તકો હોવાથી ગોઠવણી સરળ બને છે.

આગમસહકોસો, આગમનામકોસો, આગમવિષયદર્શન, આગમકથાનુયોગના મૂળ સંદર્ભ જોવા માટે આ પ્રકાશન વસાવવું જરૂરી જ છે. જેની કિંમત છે રૂ. ૧૫૦૦/- દર્શન-પૂજન માટે આજીવન ઉપયોગી છે.

૨. આગમ-ગુજરાતી અનુવાદ

૪૭-પ્રકાશનો

આપણા મૂળ આગમો અર્ધમાગધી ભાષામાં છે. જેઓ ભાષાજ્ઞાનથી વંચિત છે, શાસ્ત્રીય કારણોથી આગમના અભ્યાસથી વંચિત રહ્યા છે, આગમોની વાંચના પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી ઈત્યાદિ કારણે આગમિક પદાર્થોનું જ્ઞાન પામી શક્યા ન હોય તેવા ભવ્યાત્માઓ શ્રી કલ્પસૂત્ર માફક સરળતાથી આગમોનું વાંચન અને બોધ પ્રાપ્ત કરી શકે, તેમજ ભવભીરુ આત્માઓ પોતાનું જીવન માર્ગાનુસાર બનાવી શકે તેવું પ્રકાશન.

સાત ભાગોમાં સમાવિષ્ટ ૨૮૦૦ જેટલા પૃષ્ઠોમાં પીસ્તાળીશ આગમોનો અક્ષરશઃ અનુવાદ ધરાવતા આ “આગમદીપ” સંપુટમાં બીજા બે વૈકલ્પિક આગમોનું ગુજરાતી પણ આપેલ જ છે.

અંદાજે ૯૦,૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ મૂળ આગમનો આ ગુજરાતી અનુવાદ રૂ. ૨૦૦૦/-ની કિંમતે ઉપલબ્ધ થઈ શકે છે. પણ હાલ તેની એક પણ નકલ બચેલી નથી. એ જ અમારા આ પ્રકાશનની લોકપ્રિયતાનો પૂરાવો છે. અનેક પૂજ્યશ્રીએ આ ગુજરાતી અનુવાદનો સ્વાધ્યાયાદિ અર્થે ઉપયોગ કરેલો છે.

૩. આગમસુત્તાણિ-સતીકં ૪૬-પ્રકાશનો

જેઓને મૂળ આગમો વાંચ્યા પછી તેની વિસ્તૃત સમજ મેળવવી છે. તેમાં રહેલા પદાર્થોને ઊંડાણથી અવગાહવા છે, તેમાં રહેલા તત્ત્વો આધારિત કથા, દેષ્ટાંત કે દ્રવ્યાનુયોગને જાણવો છે, તેવા વિશિષ્ટ જ્ઞાનપિપાસુ માટેનું અમારું આ ૧૩,૦૦૦ જેટલા પૃષ્ઠોમાં પથરાયેલ અને ત્રીશ ભાગોમાં વિભાજીત એવું દળદાર પ્રકાશન છે.

આ પ્રકાશનમાં મૂળ આગમો પર પ્રાપ્ત બધી જ નિર્ચુક્તિઓ, ૩૯ આગમો પરની વૃત્તિ, શેષ આગમોની સંસ્કૃત છાયા, કેટલાંક ભાષ્યો તથા ચૂંલિઓ ઈત્યાદિ સર્વે વિવેચનોનો સમાવેશ કરાયેલ છે.

સૂત્રો અને ગાથાના સ્પષ્ટ અલગ વિભાજન, પ્રચુર પેરેગ્રાફ્સ, અધ્યયન, ઉદ્દેશક, સૂત્ર આદિની સુસ્પષ્ટ અલગ પેજ લાઈન તેમજ અમારા મૂળ અને અનુવાદિત આગમોમાં અપાયેલા ક્રમાંક મુજબના જ સૂત્ર ક્રમાંકન તથા વ્યવસ્થિત અનુક્રમણિકાને લીધે કોઈપણ પસંદિત ચોક્કસ વિષયવસ્તુ કે સમગ્ર અધ્યયનના વાંચનમાં સરળતા રહે તે રીતે આ સંપુટનું સંપાદન અને મુદ્રણ કરાયેલું છે.

આ પ્રકાશનના અભ્યાસમૂલ્ય અને સંશોધનક્ષેત્રે ઉપયોગિતા તેમજ સમગ્ર વિશ્વમાં આગમ પ્રકાશનની આવી એક જ માત્ર શૃંખલા ઉપલબ્ધ હોવાને કારણે રૂ. ૧૧,૦૦૦/- મૂલ્ય હોવા છતાં તેની એક પણ નકલ સ્ટોકમાં રહેલી નથી. એ જ અમારા આ પ્રકાશનની મહત્તા સાબિત કરે છે.

૪. આગમ-વિષય-દર્શન

આ એક એવું પ્રકાશન છે, જેમાં ૪૫-આગમોની વિશદ્વરૂપે અનુક્રમણિકા અપાયેલ છે, છતાં તેના પૃષ્ઠો છે. - ૩૮૪.

પ્રત્યેક આગમના પ્રત્યેક સૂત્ર કે ગાથાના વિષયોને એ જ આગમોના સૂત્રોના ક્રમાંકન અનુસાર, અતીવ સુસ્પષ્ટ રૂપે અને પૃથક્-પૃથક્ સ્વરૂપે અપાયેલી આ અનુક્રમણિકાથી તમે તમારો મનગમતો-આવશ્યક કે તમારા સંશોધન અને લેખનને અનુરૂપ વિષય સહેલાઈથી પસંદ કરી શકો છો.

ગુજરાતી ભાષામાં તૈયાર કરાયેલ આ અનુક્રમણિકાથી તમે અમારા અનુવાદિત આગમોમાં તો મૂળ વિષય જોઈ જ શકો છો. તદુપરાંત મૂળ આગમો કે આગમસતીકં માં પણ તમારી પસંદગીનો વિષય શોધવો આ બૃહત્ અનુક્રમ પરથી ખૂબ જ સરળ છે.

રૂ. ૪૦૦/-ની કિંમતને લક્ષમાં ન લઈ તેનું ઉપયોગિતા મૂલ્ય સમજશો.

૫. આગમસદ્ક્રોસો ૪-પ્રકાશનો

આ શબ્દકોશ - એટલે સંદર્ભસ્થળ નિર્દેશ સહિતની “આગમ-ડીક્ષનેરી” જેમાં તમને મળે છે મૂળ આગમમાંથી લેવાયેલા ૪૬,૦૦૦ શબ્દો અને તેના ૩,૭૫,૦૦૦ જેટલા આગમ સંદર્ભો સહિત મૂળ-અર્ધમાગધી શબ્દોના સંસ્કૃત અર્થ અને ગુજરાતી એક કે વધુ અર્થો.

ચાર ભાગોમાં સમાવિષ્ટ ૨૪૦૦ જેટલા પાનાઓનો આ પુસ્તકનો સેટ મેપલીથો કાગળ, પાકુ બાઈન્ડીંગ અને આકર્ષક મુજપૃષ્ઠ તો ધરાવે જ છે. પણ તમારે માટે તેની ઉપયોગિતા છે - અ થી હ પર્યતનો કોઈપણ શબ્દ શોધવા માટે. ત્યાં ફક્ત શબ્દનો અર્થ જ જોઈને બેસી નથી રહેવાનું. પણ પીસ્તાળીશે પીસ્તાળીશ આગમોમાં આ શબ્દ જ્યાં જ્યાં વપરાયો હોય તે-તે બધાં સ્થાનોનો નિર્દેશ પણ મળશે જ - જેના દ્વારા એક જ શબ્દ બે જુદા જુદા સંદર્ભમાં વપરાયો હશે, તો તે ભિન્ન-ભિન્ન સંદર્ભયુક્ત અર્થ કે વ્યાખ્યા પણ જાણી શકાશે.

- વળી આવા સંદર્ભો જોવા માટે તમારે જુદા જુદા પ્રકાશનોના આગમોને ફેંદવાની કોઈ જરૂર નથી. તમે માત્ર અમારું આગમસુત્તાણિ - સંપુટ સાથે રાખો. તમારે ઉપયોગી શબ્દો મૂળ આગમ કે આગમ-સટીક માં મળી જ જવાના

૬. આગમનામક્રોસો

આગમ શબ્દકોશની એક પૂરક ડીક્ષનેરી તે આ “આગમ નામકોશ”. આ પ્રકાશન આગમસટીક માં આવતા નામો (કથાઓ)ની ડીક્ષનેરી છે. આ ડીક્ષનેરીમાં કથાના પાત્રોના નામો તો કક્કાવારી ક્રમમાં આપેલા જ છે. સાથે સાથે તે પાત્રો કે નામોનો સંક્ષિપ્ત પરિચય પણ છે.

તમારે મૂળ આગમ ઉપરાંત નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂલ્હિ કે વૃત્તિમાં જો આ નામ કે તે નામ સાથે સંકડાયેલ કથા કે દેષ્ટાંત જાણવા છે તો અમારી ડીક્ષનેરીમાં તે-તે નામને અંતે નિર્દેશ કરાયેલ આગમ સંદર્ભ જોવો. આગમ સંદર્ભ જોતાં જ તમને તે સંદર્ભવાળા આગમનું નામ, પંચાંગીનો પ્રકાર અને સૂત્રક્રમ મળી જશે. જેના આધારે તમે તે કથા કે દેષ્ટાંતનો સહેલાઈથી અભ્યાસ કરી શકશો.

આ નામકોશનું મહત્ત્વ તો ત્યારે જ સમજાય જ્યારે એક જ નામ ધરાવતા એકથી વધારે પાત્રોનો અલગ-અલગ પરીચય કે જુદી જુદી કથાઓ તમને જોવા મળે. તે પણ ફક્ત રૂ. ૨૦૦/-ની કિંમતમાં.

સંદર્ભ મુજબ કથા જોવા માટે અમારું આગમસુત્તાણિ-સટીક તો છે જ.

૭. આગમસૂત્ર હિન્દી અનુવાદ

૪૭-પ્રકાશનો

મૂળ આગમના ૯૦,૦૦૦ જેટલાં શ્લોક પ્રમાણ સાહિત્યના મૂળ પ્રકાશન પછી જેમ તેનો ગુજરાતી અનુવાદ કર્યો, તેમ હિન્દી અનુવાદ પણ કર્યો. ફર્ક એટલો જ કે આ હિન્દી અનુવાદ બાર ભાગોમાં આશરે ૩૨૦૦ જેટલા પાનાઓમાં પથરાયેલો છે. ગુજરાતી અનુવાદ કરતા ૩૦૦થી પણ વધારે પૃષ્ઠો તેમાં ઉમેરાયા છે. જે ફક્ત કદની વૃદ્ધિ જ નથી, પણ અર્થવિસ્તાર અને પેરેગ્રાફોની પ્રચૂરતા પણ ધરાવે જ છે.

હિન્દીભાષી મહાત્માઓને પણ આગમના પદાર્થજ્ઞાનથી વંચિત ન રહેવું પડે તે આશયથી તૈયાર કરાયેલ આ આગમસૂત્ર હિન્દી અનુવાદ હિન્દી ભાષાની સમૃદ્ધિ અને સાહિત્યિક મૂલ્ય તો ધરાવે જ છે. તે ગુજરાતી ભાષી આગમરસિકો અને તત્ત્વજિજ્ઞાસુઓ માટે પણ મહત્ત્વનું સંદર્ભશાસ્ત્ર બની રહ્યું છે.

રૂ. ૨૭૦૦/-નું મૂલ્ય ધરાવતા આ આગમસૂત્ર-હિન્દી અનુવાદ માં પણ ક્રમાંકન તો મૂળ આગમ, આગમ ગુજરાતી અનુવાદ અને આગમ સટીક અનુસાર જ થયેલ છે. તેથી અભ્યાસીઓને તુલના કરવી સરળ પડે છે.

૮. આગમ કથાનુયોગ

૬-પ્રકાશનો

આગમ કાર્ય વિષયક આ અમારું નવમું પ્રકાશન છે. જેમાં “કથાનુયોગ” નામે અનુયોગની મુખ્યતા છે. આ પ્રકાશનમાં મૂળ આગમો, આગમો પરની નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂંઠિ, વૃત્તિ કે અવચૂરી એ તમામનો સમાવેશ કરી આ આગમ કથાનુયોગનું સંકલન અને ગુજરાતી અનુવાદ કરવામાં આવેલ છે. જે છ ભાગોમાં વિભાજિત છે ૨૨૦૦ જેટલા પૃષ્ઠોમાં સમાવિષ્ટ છે અને કથાઓને દશ વિભાગમાં ગોઠવેલ છે.

આ કથાનુયોગમાં તીર્થંકર, ચકવર્તી, વાસુદેવ, બલદેવ એ ઉત્તમપુરુષો સંબંધી કથાનક કે માહિતીનો સંગ્રહ છે, શ્રમણ વિભાગમાં ગણધરો, પ્રત્યેકબુદ્ધો, નિહવો, અન્ય શ્રમણોની કથાઓ છે. તે સાથે આશરે ૯૦થી વધુ પૃષ્ઠોમાં ગોશાળાનું કથાનક તેના પૂર્વભવ, વર્તમાનભવ અને ભાવિ ભવો સહિત મૂકેલ છે. તે સિવાય શ્રમણી કથા, શ્રાવક કથા, શ્રાવિકા કથા, અન્યતીર્થી કથા, પ્રાણી કથા, પ્રકીર્ણ કથા અને દેષ્ટાંતોના અલગ વિભાગો છે. પ્રત્યેક કથાને અંતે તેના આગમ સંદર્ભો પણ મૂકેલા છે, જેથી મૂળ માહિતી સ્રોત જોઈ શકાય. છટ્ટા ભાગમાં અકારાદિકમે પ્રત્યેક કથાના નામોની ગોઠવણી અને તેની સાથે પૃષ્ઠાંક આપેલા છે, જેથી કોઈપણ કથા શોધવી અત્યંત સરળ બને છે.

આ “આગમ કથાનુયોગ” કેવળ કથારસિકો તથા વ્યાખ્યાતાઓ માટે અત્યંત ઉપયોગી પ્રકાશન છે. જેનું મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧,૫૦૦/- છે. તેમજ સન-૨૦૦૪માં જ પ્રકાશિત થયેલ હોવાથી હજી સરળતાથી ઉપલબ્ધ છે.

૯. આગમ મહાપૂજનવિધિ

આ એક લઘુ પુસ્તિકા છે. જેમાં પીસ્તાળીશ આગમ મહાપૂજન ભણાવવા માટેની સરળ, સ્પષ્ટ, શાસ્ત્રીય વિધિ છે. સાથે-સાથે પંડિત શ્રી રૂપવિજયજી કૃત્ ૪૫-આગમ પૂજાઓ પણ આપી દીધેલ છે. અષ્ટપ્રકારી પૂજાના અભિનવ દુહા પણ છે.

કોઈપણ વિધિકારકને સહેલાઈથી પૂજન કરાવતા ફાવે તે રીતે વિધિ સાથે સૂચનાઓનો નિર્દેશ છે. તેમજ આગમ મંડપની રચના, માંડલુ, આવશ્યક સામગ્રી, વિધિમાં પ્રત્યેક કાર્ય માટે જરૂરી એવા સહાયકોની કાર્ય વહેંચણી પણ જણાવેલ છે.

મોટા ટાઈપ, પથોની સુંદર ગોઠવણી, પ્રત્યેક પૂજન માટેનું અલગ પેજ, દરેક પૂજનને માટેની સૂચના, તે પૂજનની સાથે જ અપાયેલી હોય તેવું આ એક માત્ર પ્રકાશન છે.

૧૦. આગમસૂત્ર સટીક અનુવાદ

૪૮-પ્રકાશનો

પ્રસ્તુત પ્રકાશનમાં આગમોના મૂળસૂત્રોનો અક્ષરશઃ અનુવાદ તો છે જ. સાથે સાથે આગમોની નિર્યુક્તિ અને ટીકાનો પણ અનુવાદ કરેલ હોવાથી અમે “સટીક અનુવાદ” એવું નામકરણ કરેલ છે. જેમાં ૪૫ આગમો ઉપરાંત બે વૈકલ્પિક આગમો અને કલ્પ [બારસા] સૂત્રના સમાવેશથી ૪૮ પ્રકાશનો થાય છે. જેને આ સાથે અમે ૪૨-ભાગોમાં પ્રકાશિત કરેલ છે.

આ સટીક અનુવાદમાં છ છેદ સૂત્રોનો અનુવાદ માત્ર મૂળનો જ છે, તેમાં સટીક અનુવાદ નથી. સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષાજ્ઞાનથી વંચિત શ્રુતરસિકો કે સ્વાધ્યાય પ્રેમીઓને આ અત્યંત ઉપયોગી પ્રકાશન છે, જેનું સંચુકત મૂલ્ય રૂ. ૧૦,૦૦૦/- છે, કે જે કિંમતમાં તો કોઈ ૪૫ સટીક આગમોનો અનુવાદ પણ ન કરી આપે.

આ સટીક અનુવાદ સંપુટમાં-અંગસૂત્રો, ઉપાંગ સૂત્રો અને મૂળસૂત્રોનો સંપૂર્ણ સટીક અનુવાદ છે. પચગ્ના સૂત્રોમાં પણ ઉપલબ્ધ ટીકાઓનો અનુવાદ કરેલો જ છે, નંદી અને અનુયોગ બંને સૂત્રોનું વર્તમાન પદ્ધતિથી સાનુવાદ વિવેચન કરેલ છે અને છેદસૂત્રો, કલ્પસૂત્ર અને કેટલાંક પચગ્નાઓનો મૂળનો અનુવાદ છે.

— x — x —

આ હતી આગમ સંબંધી અમારા ૨૫૦ પ્રકાશનોની યાદી

— x — x —

આગમ સિવાયના સાહિત્ય સર્જનની ઝાંખી

(૧) વ્યાકરણ સાહિત્ય :-

૦ અભિનવ હૈમ લઘુપ્રક્રિયા ભાગ-૧ થી ૪

૪

— મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી કૃત “લઘુપ્રક્રિયા” પર સિદ્ધહૈમ શબ્દાનુશાસન અને તેની સાથે સંબંધિત અનેક સંદર્ભગ્રંથોના ઉપયોગથી તૈયાર કરાયેલો એવો આ દળદાર ગ્રંથ છે. જે કાઠિન આઠ પેજમાં તૈયાર થયેલ છે. સંસ્કૃત વ્યાકરણના અભ્યાસ માટેનું આ પ્રકાશન છે. જે ગુજરાતી ભાષાના માધ્યમથી તૈયાર થયેલ છે. તેમાં મૂળસૂત્ર, તેનો અર્થ, વૃત્તિ, વૃત્ત્યર્થ, અનુવૃત્તિ, વિશેષ વિવેચન જેવા સાત વિભાગો અને પ્રચૂર પરિશિષ્ટો છે.

૦ કૃદન્તમાલા :-

૧

— આ લઘુ સર્જનમાં ૧૨૫ ધાતુઓના ૨૩ પ્રકારે થતાં કૃદન્તોનું કોષ્ટક છે.

(૨) વ્યાખ્યાન સાહિત્ય :-

૩

૦ અભિનવ ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ-૧ થી ૩.

— આ એક સ્વતંત્ર વ્યાખ્યાનમાળા છે. “મન્નહ જિણાણં” નામક સર્જકાચમાં આવતા શ્રાવકના ૩૬ કર્તવ્યો ઉપરના ૧૦૮ વ્યાખ્યાનો તેમાં ગોઠવેલા છે. પ્રત્યેક વ્યાખ્યાન માટે દશ-દશ પેજ ફાળવેલ છે. જે પ્રત્યેકમાં શ્લોક-જૈનેતર પ્રસંગ - સંબંધિત કર્તવ્યની તાત્ત્વિક વ્યાખ્યા અને સમજ-જૈનકથા અને કર્તવ્યને અનુરૂપ સ્તવનાદિ પંક્તિની સુંદર ગુંથણી છે.

૦ નવપદ-શ્રીપાલ

૧

— શાશ્વતી ઓળીના વ્યાખ્યાનરૂપે આ પુસ્તકનું સર્જન થયું છે, જેમાં નવે પદનું અલગ-અલગ વિવેચન સાથે નવ દિવસમાં શ્રીપાલચરિત્ર પણ પૂરું થાય, તે રીતે ગોઠવેલા નવ વ્યાખ્યાનોનો સમન્વય છે.

(૩) તત્ત્વાભ્યાસ સાહિત્ય :-

૦ તત્ત્વાર્થસૂત્ર પ્રબોધ ટીકા-અધ્યાય-૧

૧

૦ તત્ત્વાર્થાદિગમ સૂત્ર અભિનવ ટીકા-અધ્યાય-૧ થી ૧૦

૧૦

— આ ગ્રંથમાં તત્ત્વાર્થ સૂત્રના દશે અધ્યાયોનું અલગ-અલગ દશ પુસ્તકમાં અતિ વિસ્તૃત વિવેચન ધરાવતું દશાંગ વિવરણ છે. જેમાં સૂત્રહેતુ, મૂળસૂત્ર, સંધિરહિત સૂત્ર, સૂત્રાર્થ, શબ્દજ્ઞાન, અનુવૃત્તિ, અનેક સંદર્ભ ગ્રંથોને આધારે તૈયાર કરાયેલ અભિનવ ટીકા, સૂત્રસંદર્ભ, સૂત્રપદ, સૂત્રનિષ્કર્ષ જેવા દશ વિભાગો છે.

પ્રત્યેક અધ્યાયને અંતે સૂત્રક્રમ, અકારાદિ ક્રમ, શ્વેતામ્બર-દિગમ્બર પાઠભેદ જેવા પરિશિષ્ઠો તથા દશમા અધ્યાયના પુસ્તકમાં અંતે શબ્દસૂચિ, વિષયસૂચિ, સંબંધકારિકા જેવા ઉપયોગી પરિશિષ્ઠો છે.

૦ તત્ત્વાર્થ સૂત્રના આગમ આધાર સ્થાનો. ૧

— આ સંશોધન કક્ષાનું એક વિશિષ્ટ પુસ્તક છે. જેમાં તત્ત્વાર્થ સૂત્રના પ્રત્યેક સૂત્રનો મૂળ આગમમાંથી ઉપલબ્ધ સંદર્ભ, સંદર્ભ પાઠ, સંદર્ભ સ્થળનો ઉલ્લેખ છે. તેમજ શ્વેતામ્બર-દિગમ્બર પાઠભેદની તાલિકા અને વિશ્લેષણ છે.

(૪) આરાધના સાહિત્ય :- ૩

૦ સમાધિમરણ :-

અંત સમયે અને ભાવિ ગતિ સુધારવા માટે મરણ સમયે ચિત્તની સમાધિ જળવાય રહે તેવી આરાધના વિધિ, આરાધના સૂત્રો, આરાધના પદ્યો, આરાધના પ્રસંગો વગેરે સાત વિભાગોમાં આ ગ્રંથ સર્જેલો છે.

૦ સાધુ અંતિમ આરાધના

૦ શ્રાવક અંતિમ આરાધના

સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓનો અંત સમય સુધારવા માટે નિત્ય કરવાની એવી આ આરાધના છે, મૂળ પ્રાકૃત અને સંસ્કૃતમાં ગ્રંથસ્થ થયેલ આ વિધિને સરળ ગુજરાતીમાં રજૂ કરેલ છે. પંચાંગના કદની આ પુસ્તિકા સાથે રાખવી પણ સરળ છે.

(૫) વિધિ સાહિત્ય :- ૩

૦ દીક્ષા-યોગાદિ વિધિ

૦ વિધિ સંગ્રહ ભાગ-૧

૦ સાધુ-સાધ્વી કાળધર્મ વિધિ

(૬) પૂજન સાહિત્ય :- ૧

૦ આગમ મહાપૂજન વિધિ-જેની નોંધ આગમ વિભાગમાં છે.

૦ પાર્શ્વ પદ્માવતી પૂજનવિધિ

(૭) યંત્ર સંયોજન :-

૦ ૪૫-આગમ યંત્ર

૦ વિંશતિ સ્થાનક યંત્ર

(૮) જિનભક્તિ સાહિત્ય :-

૯

- ચૈત્યવન્દન પર્વમાલા
- ચૈત્યવન્દનસંગ્રહ-તીર્થજિન વિશેષ
- ચૈત્યવન્દન ચોવિસી
- ચૈત્યવંદન માળા

— આ એક સંપાદન ગ્રંથ છે. જેમાં પર્વદિન તથા પર્વતિથિના ચૈત્યવંદનો, ચોવિસ જિનની ચોવિસી રૂપ ચૈત્યવંદનો, વિવિધ તીર્થમાં બોલી શકાય તેવા અને જિનેશ્વર પરમાત્મા વિષયક વિવિધ બોલ યુક્ત એવા ૭૭૯ ચૈત્યવંદનોનો વિશાળ સંગ્રહ છે.

- શત્રુંજય ભક્તિ
- શત્રુંજય ભક્તિ
- સિદ્ધાયતનો સાથી - સિદ્ધાયત ભાવયાત્રા, સ્તુતિ-ચૈત્યવંદનાદિ
- વીતરાગ સ્તુતિ સંચય-૧૧૫૧ ભાવવાહી સ્તુતિનો સંચય
- ચૈત્ય પરિપાટી

(૯) પ્રકીર્ણ સાહિત્ય :-

૯

- શ્રી નવકાર મંત્ર-નવ લાખ જાપ નોંધપોથી
- શ્રી ચારિત્ર પદ એક કરોડ જાપ નોંધપોથી
- અભિનવ જૈન પંચાંગ
- અભિનવ જૈન પચ્ચાઙ્ગ
- અમદાવાદ જિનમંદિર-ઉપાગ્રય આદિ ડિરેક્ટરી
- બાર વ્રત પુસ્તિકા તથા અન્ય નિયમો
- શ્રી જ્ઞાનપદ પૂજા
- કાયમી સંપર્ક સ્થળ
- ચોઘડીયા તથા હોરા કાયમી સમયદર્શિકા

(૧૦) સૂત્ર અભ્યાસ-સાહિત્ય :-

૫

- જૈન એડ્યુકેશનલ સર્ટિફિકેટ કોર્સ
- પ્રતિક્રમણસૂત્ર અભિનવ વિવેચન ભાગ-૧ થી ૪

આ રીતે અમારા ૩૦૧ પ્રકાશનો થયા છે.

૨૯ સંસ્તારક-પ્રકીર્ણક સૂત્ર-૬

અનુવાદ તથા ટીકાનુસારી વિવેચન

[● સંસ્તારક પ્રકીર્ણકની ગુણરત્નસૂરિ વિરચિત વૃત્તિની જે હસ્તપ્રત અમોને મળી, તેનું સંપાદન કરેલ, જે કે આ વૃત્તિ અમોને ખુટક કે અધુરી લાગેલી, છતાં જે કંઈ પ્રાપ્ત છે, તેને ચક્રિંચિત્ સુધારીને પ્રકાશિત કરેલ, તેનો અનુવાદ અહીં રજૂ કરેલ છે. છતાં ઘણી ગાથાની કોઈ વૃત્તિ નથી અથવા નથી મળી તેનો સૂત્રાર્થ જ અહીં આપેલ છે. તેથી આ ટીકાનુસારી વિવેચન કહેવા કરતાં પંડિત વિવેચન કહેવું યોગ્ય રહેશે.]

● ગાથા-૧ :-

જિનેશ્વર વૃષભ વર્ધમાનને નમસ્કાર કરીને સંસ્તારકના સ્વીકારથી પ્રાપ્ત થતી ગુણોની પરિપાટીને હું કહીશ.

● ગાથા-૨ :-

ખરેખર આ આરાધના, સુવિહિત પુરુષોના આ મનોરથો તેમની જીવનપર્યન્તની બધી આરાધનાઓની પતાકાના સ્વીકાર રૂપ આ આરાધના છે.

● વિવેચન-૨ :-

આ સંસ્તારક આરાધના, ખરેખર ચારિત્રની આરાધના છે. આ સુવિહિતોના મનોરથ-વાંછાદિ છે. આ સુવિહિતોની પશ્ચિમાંત પતાકાહરણ છે, જેમ મલ્લોનું પતાકાહરણ થાય છે.

● ગાથા-૩ :-

દરિદ્રપુરુષો ધન-ધાન્યમાં આનંદ માને, મલ્લાપુરુષો જય પતાકા મેળવવામાં ગૌરવ લે, તેના અભાવમાં અપમાન તથા દુઃખ્યાન પામે છે, તેમ સુવિહિતો સંથારામાં તે બંને પામે છે.

● વિવેચન-૩ :-

જેમ ભૂતિ કે ભસ્મગ્રહણ તાપસ વિશેષને ઉપશમ કરણ થાય છે, અથવા અન્ય પુરુષોને ભૂતિલાભ પ્રમોદને માટે થાય છે. જેમ વધ્યને આરોપિત અસત્ય દોષના પ્રતીતિદાનમાં મહા લાભ માટે થાય છે. જેમ મલ્લને પતાકા હરણ ગૌરવને માટે થાય છે, તેમ સુવિહિતને શોભનાનુષ્ઠાન સંસ્તારક ગૌરવને માટે થાય છે.

● ગાથા-૪ :-

અરિહંત ઉત્તમ પુરુષોમાં પુરુષવર પુંડરીક, પુરુષોને વિશે સીંદ સમાન, ભગવંતની માતા સર્વ સ્ત્રીઓમાં જય પામે છે જેમ -

● વિવેચન-૪ :-

જેમ પુરુષસીંદ, ચક્રવર્તી આદિ મધ્યે અરહંત પુરુષ શ્રેષ્ઠ પુંડરીક છે. સ્ત્રીઓ મધ્યે જિનમાતા [શ્રેષ્ઠ છે.]

● ગાથા-૫ :-

મણિમાં જેમ વૈદૂર્ય સુગંધમાં જેમ ગોશીર્ષ ચંદન, રત્નોમાં જેમ વજ્ર છે, તેમ સુવિહિતોને સંથારા આરાધના શ્રેષ્ઠતર છે.

● ગાથા-૬ થી ૮ :-

વંશોમાં જેમ જિનનો વંશ, સર્વકુલોમાં જેમ શ્રાવકનું કુળ, ગતિમાં જેમ સિદ્ધિ ગતિ, સર્વ સુખોમાં જેમ મુક્તિ સુખ છે... ધર્મોમાં જેમ અહિંસા, લોકવચનમાં જેમ સાધુવચન છે, શ્રુતિમાં જેમ જિનવચન છે, શુદ્ધિમાં જેમ સમ્યકત્વ છે... આ આરાધના કલ્યાણકર, અભ્યુદય હેતુ, ત્રણ ભવનમાં દેવતાને પણ દુર્લભ છે. બખીશે દેવેન્દ્રો પણ તેનું એક મનથી ધ્યાન કરે છે.

● વિવેચન-૬ થી ૮ :-

સર્વે સુખો મધ્યે સિદ્ધિસુખ પ્રધાન છે... જેમ ધર્મોની મધ્યે અહિંસા છે, અજનપદ વચનોની મધ્યે સાધુ વચનો છે. શ્રૂયમાણત્વથી શાસ્ત્રોની મધ્યે જિનવચન, તેની મધ્યે સમ્યકત્વ શુદ્ધિ પ્રધાન છે, તે પ્રમાણે સંસ્તારક ઉત્તરગાથાથી પંડિત મરણ અહીં પણ સંબંધ કરાય છે. પંડિત મરણ કલ્યાણ અને અભ્યુદય છે, તેમના હેતુપણથી દેવોને પંડિતમરણ ત્રણ ભુવનમાં દુર્લભ છે.

● ગાથા-૯ :-

હે વિનય ! જિનવર કથિત પંડિતમરણને તેં મેળવ્યું. તેથી નિઃશંક કર્મમલ્લને હણી, તેં સિદ્ધિરૂપ પતાકા મેળવરી ચે.

● વિવેચન-૯ :-

મલ્લો જંગ જીતી પતાકા પામે, તેમ કર્મજયથી સિદ્ધિ મળે.

● ગાથા-૧૦ :-

જેમ ધ્યાનોમાં પરમશુકલધ્યાન, જ્ઞાનોમાં જેમ કેવળજ્ઞાન, જેમ ક્રમથી પરિનિર્વાણ જિનવરોએ કહેલ છે.

● વિવેચન-૧૦ :-

ધ્યાનોમાં પરમ પ્રકૃષ્ટ શુકલ ધ્યાન, દેવોના મરણ અને નિર્વાણ મધ્યે પરિનિર્વાણ-મોક્ષ છે અથવા કષાયોના ઉપશમથી યથાખ્યાત ચારિત્ર જેમ મોક્ષકારણ છે, તેમ પંડિતમરણ ક્રમથી મુક્તિનો હેતુ કહેલ છે.

● ગાથા-૧૧,૧૨ :-

શ્રામણ્ય એ સર્વોત્તમ લાભોમાં શ્રેષ્ઠ લાભ મનાય છે. જેના યોગથી પરમ ઉત્તમ તીર્થકરત્વ, પરમગતિ, પરમસિદ્ધિ પમાય છે... વળી પરલોકરત અને ક્લિષ્ટ કર્મોઓને તેનું મૂળ સંયમ છે, તેમ સર્વોત્તમ પ્રધાન શ્રામણ્ય જ મનાય છે.

● વિવેચન-૧૧,૧૨ :-

સંસ્તારકના સર્વોત્તમ લાભોમાં શ્રામણ્ય જ લાભ મનાય છે, જેમ-સર્વોત્તમ તીર્થકર છે, કેવા ? પરમજ્ઞાન અને પરમસિદ્ધ અથવા જે શ્રામણ્યથી તીર્થકૃત્વ, કેવળજ્ઞાન, મુક્તિ પામે છે.

પરલોકના હિતમાં રત ક્ષિપ્ત, મિથ્યાત્વાદિ કર્મોના મોક્ષ-તેનું મૂળ સમ્યક્ત્વ છે, સંયમ કે દેશ સંયમ શબ્દથી સમ્યક્ જ્ઞાન, જે મહાન્ લાભ છે, તો પણ સર્વોત્તમ લાભોમાં શ્રામણ્ય જ વિશિષ્ટ લાભ છે તેમ વિવેકી માને છે.

● ગાથા-૧૩ થી ૧૫ :-

લેશ્યામાં શુક્લલેશ્યા, નિયમોમાં બ્રહ્મચર્યવાસ, ગુણોમાં ગુપ્તિ અને સમિતિ તેમ શ્રામણ્ય સર્વ ગુણોમાં પ્રધાન છે... સર્વ ઉત્તમ તીર્થોમાં તીર્થકર પ્રકાશિત તીર્થ, અભિષેકોમાં જેમ દેવોએ કરેલ અભિષેક છે, તેમ સુવિહિતોને સંથારાની આરાધના છે... શ્વેત કમળ, પૂર્ણકળશ, સ્વસ્તિક, નંદાવર્ત, સુંદર ફૂલ માળા, એ બધાં કરતાં સંથારો અધિકતર મંગલ છે.

● વિવેચન-૧૩ થી ૧૫ :-

સંયમ જ, પાઠાંતરથી સંયમોપાય જ જ્ઞાનાદિ, મુક્તિ કારણો મધ્યે પ્રધાન કારણ છે. જ્ઞાન-દર્શનનો પોતાનો સદ્ભાવ જ મુક્તિ ભાવથી ત્રણ ગાથાઓ વડે શ્રામણ્યનું પ્રાધાન્ય કહ્યું.

બધાં લૌકિક તીર્થો - માગધ, વરદામ, પ્રભાસાદિ અને લોકોત્તરમાં અષ્ટાપદ આદિ મધ્યે તીર્થકર પ્રકાશિત તીર્થ પ્રવચન લક્ષણશ્રી સંઘ પ્રધાન છે. જેમ બીજા અભિષેકોમાં દેવતાકૃત્ જન્માભિષેક પ્રધાન છે. તેમ સુવિહિત લોકોમાં સંથારાની આરાધના પ્રધાન છે.

શ્વેત ચામર વગેરે મંગલો, માલાને માટે ગ્રથિત પુષ્પો કે પુષ્પોની માળા આદિ, તે બધામાં સંથારો અધિક મંગલ ચે.

● ગાથા-૧૬,૧૭ :-

તપરૂપ અગ્નિથી [કર્મકાષ્ઠ બાળતા], નિયમ પાલને શૂર, સમ્યગ્જ્ઞાનથી વિશુદ્ધ પરિણતિવાળા, સંથારારૂપ હાથી ઉપર આરૂટ થઈ સુખપૂર્વક પાર પામે છે. આ સંથારો પરમ આલંબન, ગુણોનું નિવાસ સ્થાન, કલ્પ-આચારરૂપ છે તથા સર્વોત્તમ તીર્થકર પદ, મોક્ષગતિ, સિદ્ધ દશાનું મૂળ કારણ છે.

● વિવેચન-૧૬,૧૭ :-

તપો અગ્નિથી આઠ કર્મ બાળવામાં, વ્રત - કર્મબંધ હેતુક્ષયમાં, ચારિત્રથી શૂર, જિનવરોનું સમ્યગ્જ્ઞાન જ વિશુદ્ધ ભવાંતરમાં જનારું હોવાથી પ્રધાન છે, માર્ગનું ભાથું છે એવા સંસ્તારક ગજેન્દ્ર ઉપર આરૂટ થઈ સ્વસુખથી નિર્વહન કરે છે. આરોહક પણ શૂર, બુદ્ધિનીતિજ્ઞ, અચલ થાય છે.

આ સંથારો મોક્ષનો હેતુ હોવાથી પરમાર્થ છે. પરમ પ્રકૃષ્ટ અતુલ અનુષ્ઠાન છે, જ્ઞાનાદિ ગુણોનું પ્રધાન આચરણ છે. સ્થવિરાદિનો પ્રધાન આચાર છે.

● ગાથા-૧૮ થી ૨૦ :-

તમે જિનવચનરૂપ અમૃતથી વિભૂષિત શરીર પ્રાપ્ત કર્યું છે. તારા ભવનને વિશે ધર્મરત્નને આશ્રીને રહેનારી વસુધારા પડેલી છે... સંથારા આરાધનાથી તે જિનપ્રવચનમાં સારી ધીરતા રાખી છે, તેથી ઉત્તમપુરુષોથી સેવ્ય અને પરમ દિવ્ય

કલ્યાણની પરંપરા પ્રાપ્ત કરી છે, જે આર્ય પુરુષોએ કરેલી છે. તથા સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શનરૂપ સુંદર રત્નો, જ્ઞાત તેજ સંયુક્ત, ચારિત્ર શુદ્ધ શીલયુક્ત ત્રણ રત્નોની માળા તમે પામ્યા છો.

● વિવેચન-૧૮ થી ૨૦ :-

તે કારણથી તેમાં તમારા વડે પ્રાપ્ત જિનવચનામૃત વિભૂષિત દેહ, ધર્મરત્ન નિર્મિત આ વસુધારા વૃષ્ટિ છે. ઉત્તમ-પ્રવચન કુશળ, ધીર-ઘેર્ય કરીને આપે સંથારો કર્યો છે. સમતાને પામેલ તે સમાપ્ત - X - જ્ઞાન તેજ સંયુક્ત ચારિત્રથી શુદ્ધ શીલ સ્વભાવ જેનો છે તે. કેમકે અતિચાર રૂપ દોષનો અભાવ છે.

● ગાથા-૨૧ :-

સુવિહિત પુરુષો જેના યોગે ગુણ પરંપરા પામે છે, તે સંથારાને સત્પુરુષો પામે છે. તે જગત્માં સારભૂત જ્ઞાન આદિ રત્નોથી પોતાની શોભા વધારે છે.

● વિવેચન-૨૧ :-

સુવિહિત તે જીવ લોકમાં સારરૂપ જ્ઞાનાદિ આભારણયુક્ત પોતાના આત્માને કરે છે.

● ગાથા-૨૨ :-

સર્વ જીવલોકમાં પ્રવર એવા તીર્થને તમે પામેલ છો, તેમાં સ્નાન કરીને મુનિવરો અનુત્તર એવા નિર્વાણને પામે છે.

● વિવેચન-૨૨ :-

હવે તે સ્નાતાને શું કહે છે ? તે જણાવે છે -

● ગાથા-૨૩ :-

આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા ત્રણે પણ અર્થો જેમાં સમાહિત છે, તે તીર્થમાં શીલ, વ્રત બદ્ધ સોપાનો છે.

● વિવેચન-૨૩ :-

ઈન્દ્રિયોના આશ્રવોમાં સમાધાન હેતુ પ્રવૃત્તિ. અહિતોથી નિવૃત્ત સમિતિ આદિ સંવર, તે અર્થને માટે નિર્જરા અને તપ સંથારા આરાધનામાં સમાહિત છે. - X -

● ગાથા-૨૪ થી ૨૬ :-

પરીષદની સેનાનો ભંગ કરીને, ઉત્તમ સંયમ બળથી સંયુક્ત, કર્મથી મુક્ત બનીને અનુત્તર નિર્વાણ સુખ પામે... [સંથારા આરાધનાથી] તે ત્રણ ભુવનના રાજ્યમાં કારણરૂપ સમાધિ સુખ મેળવેલ છે, સર્વ સિદ્ધાંતોમાં વિશાળ ફળનું કારણ એવા સંથારા રૂપ રાજ્યાભિષેકને પણ લોકમાં મેળવેલ છે. આથી મારું મન આજે અવર્ણ્ય આનંદને અનુભવે છે. કેમકે મોક્ષના સાધનરૂપ ઉપાય અને પરમાર્થના નિસ્તારના માર્ગરૂપ સંથારાને મેં પ્રાપ્ત કરેલ છે.

● વિવેચન-૨૪ થી ૨૬ :-

ત્રિભુવન રાજ્ય-તીર્થકરત્વ, કેવળજ્ઞાન કે મુક્તિ. તેનો હેતુ જે સમાધિ, તેની સંપ્રાપ્તિ. સિદ્ધાંત વિચારણાથી, રાજ્યાભિષેક વિશિષ્ટ વિપુલ ફળ, આ લોકના સુખનું

ફળ પામીને લોકમાં પ્રમુદિત ચિત્તવાળા થાય છે અથવા અતુલ રાજ્યાભિષેક સંસ્તારક લક્ષણ વિપુલ ફલ લોકને વિશેષથી હરે છે. મારા હૃદયને આહ્વાદ કરે છે ઈત્યાદિ સૂત્રાર્થવત્.

● ગાથા-૨૭ :-

દેવલોકમાં ઘણાં પ્રકારે દેવતાના સુખને ભોગવતા દેવો, સંચારાને ચિંતવતા આસન, શયન તજે છે.

● વિવેચન-૨૬ :-

સંચારા આરાધના કરતો સાધુ પૂર્વાનુભૂત આરાધના કે સંચારાના ગુણોને ચિંતવે છે ઈત્યાદિ.

● ગાથા-૨૮,૨૯ :-

ચંદ્ર સમાન પ્રેક્ષણીય, સૂર્યવત્ તેજથી દીપ્ત તે, ધનવાન, ગુણવાન, મહાહિમવંતની જેમ વિખ્યાત, ગુપ્તિ-સમિતિ યુક્ત, સંયમ-તપ-નિયમ-યોગમાં ઉપયોગશીલ એવો શ્રમણ દર્શન જ્ઞાનમાં અનન્ય મન, સમાધિત મનવાળો છે.

● વિવેચન-૨૮,૨૯ :-

સંચારાની આરાધના કરતો સાધુ ચંદ્રવત્ પ્રેક્ષણીય હોય છે. સૂર્ય-ચંદ્રવત્ તપના તેજથી દીપ્તિમાન, પુન્યરૂપી ધનવાન, હિમવંત સ્થૈર્યવાળો છે. - X - તેને સંચારો પ્રમાણ છે.

● ગાથા-૩૦ :-

પર્વતોમાં જેમ મેરુ, સમુદ્રમાં જેમ સ્વયંભૂરમણ, તારામાં જેમ ચંદ્ર છે તેમ સુવિહિતોને સંચારા આરાધના છે.

● વિવેચન-૩૦ :-

સંચારો સ્વીકારેલ સાધુને વિશેષથી વણવે છે. જેમ પર્વતો મધ્યે મેરુ આદિ તેમ શોભનાનુષ્ઠાનમાં સંચારો છે.

● ગાથા-૩૧ થી ૩૪ :-

કેવા સાધુપુરુષ માટે આ સંચારાની આરાધના કઈ રીતે વિહિત છે ? કેવા આલંબનથી આ આરાધના કરવી ? તે હવે હું જાણવાને ઈચ્છું છું... જેના યોગો સીદાતા હોય, જરા અને વિવિધ આતંકો જેને હોય, તે સંચારા આરૂઢ થાય, તેનો સંચારો સુવિશુદ્ધ છે...જે ગૌરવથી ઉન્મત બની, ગુરુ પાસે આલોચના લેવા ઈચ્છતો નથી, તે સંચારા આરૂઢ થાય તો તેને સંચારો અવિશુદ્ધ છે. પણ જે પાત્રભૂત થઈ, ગુરુ સમીપે આલોચના કરે છે, તે સંચારા આરૂઢ થાય તો તેનો સંચારો સુવિશુદ્ધ છે.

● વિવેચન-૩૧ થી ૩૪ :-

સંચારાની આરાધના કેવી કહી છે ? કેવા અવકાસમાં સ્થાન, કાળથી કેવી રીતે રહે અને ન રહે ? વિશેષથી જીવ પર્યન્ત આરાધનામાં સ્થિર થાય, તે જાણવા ઈચ્છુ છું.

પાત્રભૂત-યોગ્ય આલોચનામાં.

● સૂત્ર-૩૫ થી ૩૯ :-

વળી જેનું દર્શન મલિન છે, શિથિલ ચારિત્રથી શ્રામણ્ય પાલન કરે છે. તે સાધુની સંચારા આરાધના અવિશુદ્ધ છે. વળી જે દર્શનશુદ્ધ છે, નિરતિચાર ચારિત્રથી શ્રામણ્ય પાલન કરે છે... જે રાગદ્વેષ રહિત, ત્રણ ગુપ્તિ ગુપ્ત, ત્રણ શલ્ય અને મદથી રહિત છે... ત્રણ ગારવથી રહિત, ત્રણ દંડનો પ્રતિભોયક, પ્રથિત કીર્તિ છે... ચતુર્વિધ કષાયને હણનાર, ચાર વિક્ષયાથી નિત્ય વિરહિત છે. તેની સંચારાની આરાધના વિશુદ્ધ છે.

● વિવેચન-૩૬ :- [બાકીનાની વૃત્તિ નથી.]

જે વળી આપ્ત ચારિત્ર છે અથવા જે નિરતિચારપણે ચારિત્ર જેને છે તેવો આત્મ ચરિત્ર અર્થાત્ દંટ ચારિત્ર.

● ગાથા-૪૦ થી ૪૩ :-

પાંચ મહાવ્રત યુક્ત, પાંચ સમિતિમાં સારી રીતે ઉપયુક્ત... છકાય જીવહિંસાથી પ્રતિવિરત, સાત ભયસ્તાન રહિત મતિવાળો... આઠ મદસ્થાનને તજનાર, આઠ કર્મોના ક્ષય માટે... નવ બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિમાં ઉદ્યત, દશવિધ શ્રમણધર્મ નિર્વાહકની સંચારા આરાધના સુવિશુદ્ધ છે.

● વિવેચન-૪૦ થી ૪૩ :-

છક્કાય - છ કાયોથી પ્રતિવિરત. જઠ - તજેલ, આઠ પ્રકારના કર્મક્ષયનો હેતુ. ઉત્તમાર્થે યુક્ત - ઉદ્યત.

● ગાથા-૪૪,૪૫ :-

ઉત્તમાર્થમાં યુક્ત, કષાયના લાભને મર્દિત કરનાર, વિકારથી રહિત એવા સંચારાગત શ્રમણને કેવો લાભ થાય ? તે કહો... ઉક્ત પ્રકારના ક્ષપકને સંચારા આરાધનાથી કેવું સુખ થાય ?

● વિવેચન-૪૪,૪૫ :-

મલિત્ર કષાય - કષાયના લાભનું મર્દન કરવું - કર્મક્ષપણાદિ.

● ગાથા-૪૬ થી ૪૮ :-

સંચારાગત ક્ષપકને પહેલા દિવસે જે અમુલ્ય લાભ થાય, તેનું મૂલ્ય આંકવાને કોણ સમર્થ છે ?... કેમકે તે અવસરે તે મહામુનિ સંખ્યેય ભવસ્થિતિક સર્વે કર્મોને પ્રત્યેક સમયે જપાવે છે. તેથી તે ક્ષપક સાધુ વિશિષ્ટ શ્રમણગુણને પામે છે... ત્યારે તૃણ સંચારે આરૂઢ થવા છતાં રાગ-મદ-મોહથી મુક્ત હોવાથી તે મુનિવર જે અનુપમ મુક્તિ સુખને પામે છે, તે ચકવર્તીને પણ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ?

● વિવેચન-૪૬ થી ૪૮ :-

તે પહેલાં એક દિવસમાં અર્જિત લાભ સ્થાનનું મૂલ્ય કરવા કોણ સમર્થ છે ? સંખ્યાત ભવસ્થિતિ અસંખ્યાત આયુષ કહીને વિશેષથી કહે છે. તે અવસ્થામાં

વિશેષથી ચારિત્ર પ્રતિપત્તિ ન થાય. તે સાધુ પદ સ્વીકારીને પ્રતિ સમયે કર્મ જપાવતા અથવા પ્રતિ સમય સાધુપદને સ્વીકારીને પ્રતિસમયે કર્મ જપાવતા અથવા પ્રતિ સમય સાધુપદને અનુરૂપ શમ ને કરતાં તે જ ભાવમાં પ્રાયઃ સર્વ કર્મ જપાવે છે. તે સુપર્યન્ત આરાધના સમયમાં સાધુ વિશેષથી તે અવસ્થામાં કર્મને જપાવે છે. મુક્તિ - નિર્લોભતા.

● ગાથા-૪૬,૫૦ :-

વૈક્રિય લબ્ધિથી પોતાનાં પુરુષરૂપોને વિકુર્વી દેવતાઓ જે નાટકો કરે છે, તેમાં તેઓ તે આનંદ મેળવી શકતા નથી, જે જિન વચનમાં રક્ત સંથારા આરૂટ મહર્ષિ મેળવે છે... રાગ-દ્રેષમય પરિણામે કટુ જે વૈષયિક સુખોને ચક્રવર્તી અનુભવતો નથી, તેને વીતરાગ સાધુ ન અનુભવે [તે આત્મરમણતા સુખ અનુભવે.]

● વિવેચન-૪૬,૫૦ :-

નિપુરુષ - પુરુષ રહિત નાટકો. સહસ્ત્રવિત્થાર - સ્વહસ્ત વિસ્તારમાં, દેવો વૈક્રિયલબ્ધિમાં પોતાના હાથમાંથી પાત્રોને કાઢીને બગીશબદ્ધ નાટકો વિસ્તારે છે, તેમાં તેને તે આનંદ ન આવે, જે વિશાળ જિનવચનમાં છે. રતિના હેતુ સહસ્રવ્યાપ્ત અથવા પુરુષ રહિત નાટકમાં તે રતિ નથી, જે સ્વહસ્ત પ્રમાણ સંથારામાં રતિ છે - જિનવચન પરિભાવતા એટલું શેષ.

જે સુખ રાગદ્રેષ મતિ - જે વિષયસુખ ચક્રી અનુભવે છે. આ સુખ વીતરાગને ન થાય. કેમકે વિષયાદિ વિરક્તત્વથી ઉપશમરૂપપણાથી વીતરાગને છે, તે ઘણું જ હોય છે.

● ગાથા-૫૧,૫૨ :-

[મોક્ષ સુખ પ્રાપ્તિ માટે] વર્ષ ગણના નથી કે તેમાં વર્ષો ગણાતાં નથી. કેમકે ઘણાં ગચ્છવાસી પણ જન્મ-મરણમાં ડૂબી ગયા છે. જે આત્માઓ અંતિમકાળે સમાધિપૂર્વક સંથારામાં આરૂટ થાય, તેઓ પાછલી અવસ્થામાં પણ સ્વ હિતને સાધી શકે છે.

● વિવેચન-૫૧,૫૨ :-

વર્ષની ગણના નથી, થોડાં પણ કાળ વડે પ્રમાદી, સાધક થઈ જાય છે - પુંડરીકાદિવત્. ઘણાં ગચ્છવાસી વિશેષથી ચિરકાળ રહેવા છતાં પણ પ્રમાદ કરી સંસારમાં જન્મ-મરણ કરે છે, તે જીવો સંસાર સાગરમાં મગ્ન બને છે... પછીથી પણ તેઓ ઉદ્યત થાય સ્વદોષના ચિંતનથી [સ્વહિત સાધે.]

● ગાથા-૫૩ :-

સુકા ઘાસનો સંથારો કે પ્રાસુક ભૂમિ જ કારણ નથી. નિશ્ચે વિશુદ્ધ-ચારિત્રમાં આત્મા જ સંથારારૂપ છે.

● વિવેચન-૫૩ :-

સંથારાનું આલંબન કેવા પ્રકારે છે, તે પ્રશ્નનો ઉત્તર કહે છે - તૃણમય સંથારો કે પ્રાસુક ભૂમિ મરણ નથી, આદિ.

● ગાથા-૫૪ :-

નિત્ય તે ભાવોદ્યોતને જ્યાં કે જેમાં સંથારો છે, જે યથાખ્યાત હોય છે, કષાય ત્યાગથી જે રૂક્ષ હોય છે.

● વિવેચન-૫૪ :-

નિત્યે પણ ભાવોદ્યોત પ્રમાદીને જે ક્ષેત્રમાં કે જે કાળમાં જ્યાં કયાંય પણ સંથારા આરાધના થાય છે. જેમ જિનવચનમાં પ્રરૂપિત છે. યથોક્તકારી અથવા જેમ જિનપ્રવચનમાં આખ્યાત છે, તેમ પ્રરૂપક યથોક્તવાદી વિહારોભ્યુત્થિત દ્રવ્યથી સંતેજના અને ભાવથી કષાય પરિહારથી થાય.

● ગાથા-૫૫ :-

વર્ષકાળમાં અનેક પ્રકારના તપો સારી રીતે કરીને, હેમંત ઋતુમાં સર્વાવસ્થાને વિશે સંથારામાં આરૂટ થાય.

● વિવેચન-૫૫ :-

સર્વ સત્વ વડે સર્વ વીર્યથી યુક્ત થઈ સંથારામાં આરોહે.

● ગાથા-૫૬,૫૭ :-

પોતનપુરમાં પુષ્પચૂલા આર્યાના ધર્માચાર્ય અર્ણિકાપુત્ર નામે પ્રસિદ્ધ હતા, તે ગંગા નદી ઉતરતા હતા ત્યારે લોકોએ એકદમ નાવમાંથી ઉતારી દીધા, ઉત્તમાર્થ સ્વીકારી તેણે મરણ આરાધ્યું.

● વિવેચન-૫૬,૫૭ :-

- X - તે ગંગા વડે ઉત્તરમથુરાથી દક્ષિણ મથુરા વણિકપુત્ર ગયો. વણિકની બહેન અર્ણિકા નામે હતી, માર્ગમાં પુત્ર થયો તે પુત્ર વૃદ્ધત્વમાં પ્રવ્રજિત થયો. પુષ્પ ભદ્રના મતે પોતનપુર ગયો. પુષ્પકેતુ રાજા-પુષ્પવતી રાણી હતી. જે પુષ્પચૂલ-પુષ્પચૂલા માતા વડે પ્રનોદિત દુર્ભિક્ષમાં તેણી ભિક્ષાર્થે રોકાઈ - X - X - જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, દેવે મહિમા કર્યો. ત્યાં પ્રયાગ તીર્થ થયું.

● ગાથા-૫૮ થી ૬૦ :-

કુંભકાર નગરમાં દંડકરાજના પાલકમંત્રીએ, સ્કંદકુમાર દ્વારા વાદમાં પરાજિત થવાથી, ક્રોધવશ બની, માયાપૂર્વક-પંચ મહાવ્રતયુક્ત એવા સ્કંદકસૂરિ આદિ ૫૦૦ નિર્દોષ સાધુને યંત્રમાં પીલી નાંખ્યા, મમતા રહિત, અહંકારથી પર, સ્વશરીરમાં અપ્રતિબદ્ધ એવા તે ૪૯૯ મહર્ષિ પુરુષોએ તે રીતે પીલાવા છતાં સંથારો સ્વીકારી આરાધક ભાવમાં રહીને મોક્ષ પામ્યા.

● વિવેચન-૫૮ થી ૬૦ :-

- X - છત્ર વડે આસ્થાદિત શ્રાવસ્તી નગરીમાં જિતશત્રુ રાજા અને સ્કંદકુમાર, પુરંદરચશા બહેન, કુંભકાર નગરમાં દંડક રાજાને પરણાવી. તેનો મંત્રી પાલક, શ્રાવસ્તીથી આવેલ કુમારે વાદમાં હરાવ્યો. તેણે સાધુને ઘાણી યંત્રમાં પીલ્યા.

● ગાથા-૬૧,૬૨ :-

દંડ નામે પ્રખ્યાત રાજર્ષિ કે જે પ્રતિમાધારક હતા, તેઓ યમુનાવક નગરે

પ્રતિમા ધરી રહેલા, યવન રાજાએ તેમને બાણથી વિંધ્યા, પછી જિન વચનમાં નિશ્ચિત મતીવાળા, પોતાના શરીરમાં પણ અપ્રતિબદ્ધ એવો તે યવન રાજા પણ તે રીતે જ વિંધાયો છતાં તેઓએ [સંચારો સ્વીકારી] ઉત્તમાર્થને સાધ્યો.

● વિવેચન-૬૧,૬૨ :-

સયંગીત્તુ - દેવો વડે સ્તુતિ કરાયેલ અથવા સર્વાંગથી વિંધાયેલ, મથુરામાં યવન રાજા, તેના વડે યમુનાવક્ર નગરના ઉદ્યાનમાં કાર્યોત્સર્ગ સ્થિત દંડ નામે વિખ્યાત યશવાળાને જોયા. બાણ વડે હણાતા તે દંડ રાજા અતકૃત કેવલી થયા, દેવો આવીયા. શકુના વચનથી યવન રાજાએ દીક્ષા લઈ અભિગ્રહ કર્યો - જ્યાં સધી ઋષિઘાત સારણ થાય, ત્યાં સુધી ખાઈશ નહીં. સદા અભુક્ત રહ્યા.

● ગાથા-૬૩,૬૪ :-

સુકોશલ ઋષિ હતા. ચાતુર્માસના પારણાના દિવસે પર્વત ઉપરથી ઉતરતી વેળા પૂર્વ જન્મની માતા એવી વાઘણ વડે ખવાયા. છતાં ત્યારે ગાટપણે ધીરતાપૂર્વક પોતાના પ્રત્યાખ્યાનમાં ઉપયોગવંત રહ્યા. તે પણ તે રીતે ખવાતા છતાં ઉત્તમાર્થને સ્વીકાર્યો.

● વિવેચન-૬૩,૬૪ :-

સાકેતપુરમાં કીર્તિધર રાજા સાથે પુત્ર સુકોશલે દીક્ષા લીધી, વાઘણ વડે ખવાયા. ઈત્યાદિ - X -

● ગાથા-૬૫,૬૬ :-

ઉજ્જૈની નગરીમાં અવંતી નામે વિખ્યાત હતા. શ્મશાનમાં પાદોપગમન અનશન સ્વીકારી એકલા રહ્યા. રોષાયમાન શિયાલણી વડે રાત્રિના ત્રણ પ્રહર ખવાયા છતાં ઉત્તમાર્થને સ્વીકાર્યો.

● વિવેચન-૬૫,૬૬ :-

રાત્રિના ત્રણ પ્રહર. ઉજ્જૈનીમાં આર્ય સુહસ્તિ પાસે નલિનીગુલ્મ વિમાન વર્ણન સાંભળી સુભદ્ર શ્રેષ્ઠીપુત્ર અવંતી સુકુમાલે માતા અને ૩૨-પત્નીની અનુમતિ ન હોવા છતાં પ્રવ્રજ્યા લઈ ભક્ત પરચક્ષાણ કર્યા નીકળેલા લોહીની ગંધથી શિવા-શિયાલણી આવી. પહેલા પ્રહરે પગ, બીજા પ્રહરે ઉરુ, ત્રીજા પ્રહરે પીઠ ખાધી, કાળ પામ્યા. - X - તેના પુત્રે દેવકુલ રચાવ્યું.

● ગાથા-૬૭ થી ૬૯ :-

જલ્લ-મલ-પંકધારી, શીલ-સંયમ ગુણના આધારરૂપ, તે ગીતાર્થનો દેહ અજુર્ણ રોગથી પીડાતો હોવા છતાં સુવરણગ્રામે હતા. તેમને રોહિતક નગરમાં પ્રાસુક આહાર ગવેષણા કરતા કોઈ પૂવવૈરી ક્ષત્રિયે શક્તિના પ્રહારથી વિંધ્યા. એકાંત અને તાપ રહિત વિશાળ ભૂમિ ઉપર પોતાના દેહનો ત્યાગ કર્યો. દેહ બેદાયો હોવા છતાં તેમણે પણ ઉત્તમાર્થની સાધના કરી.

● વિવેચન-૬૭ થી ૬૯ :-

શરીરનો મળ, રસ્તાની ધૂળ, પરસેવાથી ભીના થયેલા.

● ગાથા-૭૦ થી ૭૨ :-

પાટલીપુત્ર નગરમાં ચંદ્રગુપ્ત નામે રાજાનો ધર્મસિંહ નામે મિત્ર હતો. ચંદ્રગુપ્ત રાજાની લક્ષ્મી ત્યજીને દીક્ષા લીધી. જિનધર્મે સ્થિત એવા તે ફોલ્લપુર નગરે અનશન સ્વીકાર્યું. ગૃહ્ણપૃષ્ઠ પરચક્ષાણને શોકરહિતપણે કર્યું. હજારો તિર્યંચો વડે શરીર ખવાયું છતાં, તેણે દેહ ત્યજીને તે ભિન્નદેહીએ ઉત્તમાર્થ સાધ્યો.

● વિવેચન-૭૦ થી ૭૨ :-

પાટલીપુત્ર નગરમાં ચંદ્રગુપ્તના પુત્ર બિંદુસારના મિત્ર સુબંધુનો પુત્ર ધર્મસિંહ હતો. ચંદ્રગુપ્તે આપેલ લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરીને ફોલ્લપુરે અનશન કર્યું. શત્રુજયે અનશન સ્વીકાર્યું.

● ગાથા-૭૩ થી ૭૫ :-

પાટલીપુત્ર નગરમાં ચાણક્ય નામે પ્રસિદ્ધ મંત્રી હતો. સર્વ પ્રકારના પાપરંભથી નિવૃત્ત થઈ ઇંગિનીમરણને સ્વીકાર્યું. પૂર્વના વૈરી શત્રુએ અનુકૂળ પૂજાના બહાને તેના દેહને સળગાવ્યો. તે એ રીતે બળાવા છતાં ઉત્તમાર્થને સ્વીકારીને રહ્યા. તેઓ ત્યાં પાદોપગમન અનશન સ્વીકારીને રહેલા ત્યારે સુબંધુએ છાણા વડે સળગાવેલા હતા. એ રીતે બળતા તે ચાણક્ય મુનિએ ઉત્તમાર્થ સાધ્યો.

● ગાથા-૭૬ થી ૭૮ :-

કાર્કંદી નગરીમાં અમતૃદ્યોષ નામે રાજા હતો. તેણે પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી. સૂત્ર અને અર્થમાં કુશળ તથા શ્રુતના રહસ્યને પામનાર એવા તે રાજર્ષિ શોક રહિતપણે પૃથ્વી ઉપર વિચરતા કાર્કંદી નગરી પધાર્યા. ત્યાં ચંડવેગ નામના વૈરીએ તેમના શરીરને શસ્ત્રપ્રહારથી છેદ્યું. શરીર છેદાઈ રહ્યું છે તેવા અવસરે પણ તે મહર્ષિ સમાધિભાવમાં સ્થિર રહ્યા, ઉત્તમાર્થ સાધ્યો.

● વિવેચન-૭૬ થી ૭૮ :-

ચંદ્રવેગ, પૂર્વનો અપરાધી કોઈ મંત્રી કે બીજો હતો.

● ગાથા-૭૯,૮૦ :-

કૌશાંબી નગરીમાં લલિતઘટા બન્નીશ પુરુષો પ્રખ્યાત હતા. શ્રુતના રહસ્યને પામીને તે બન્નીશો પાદોપગમન અનશન સ્વીકાર્યું. અકસ્માત નદીના પૂરથી તણાતા તેઓ દ્રહ મધ્યે તણાઈ ગયા. તેઓએ શરીરમાં નિર્મમત્વી બનીને જલદ્રહની મધ્યમાં પણ ઉત્તમાર્થને સ્વીકાર્યો.

● વિવેચન-૭૯,૮૦ :-

કૌશાંબીમાં ત્રીશ લલિત ગોષ્ઠિકા પુરુષો હતા. નદીકાંઠે પૃથક્ આઠ શય્યામાં પાદોપગમન સ્વીકાર્યું. અકાલગત નદી પૂરમાં તણાઈને સમુદ્ર મધ્યે ખેંચાઈ ગયા.

● ગાથા-૮૧ થી ૮૪ :-

કુણાલ નગરમાં વૈશ્રમણ દાસ નામે રાજા હતો. તેને સિંહ નામે મંત્રી હતો, જે મિથ્યાદૈષ્ટિ અને દુરાગ્રહવૃત્તિવાળો હતો... તે નગરમાં મુનિવર વૃષભ,

ગણિપિટકધર, સમસ્ત શ્રુતસાગરના પારગ, ધીર, ઋષભસેન નામે આચાર્ય પધાર્યા. તેમને સીંહસેન નામે ગણધર હતા, જે વિવિધ શાસ્ત્રાર્થ રહસ્યના જ્ઞાતા હતા, તેની સાથે રિષ્ટમંત્રી વાદમાં પરાજિત થતાં રોષવાળો થયો. પછી તે અનુકંપા વગરના એ સુવિહિત અને પ્રશાંત એવા સીંહસેન મુનિને અગ્નિથી સળગાવી દીધા. તે રીતે ત્યાં બળતા હોવા છતાં તેમણે ઉત્તમાર્થને સાધ્યો.

● વિવેચન-૮૧ થી ૮૪ :-

અરિષ્ટ નામે અમાત્ય, સીંહસેન ગણધર - ગણિપિટક જ્ઞાતા, બહુશ્રુત, બહુ પરિવાર, રહસ્યજ્ઞાતા, સુવિહિતોના ઉપાશ્રયમાં અગ્નિ વડે બાળીને આવેલ.

● ગાથા-૮૫ :-

કુરુદત કુમારને પણ શાલ્મલી વૃદ્ધના લાકડાંની જેમ અગ્નિ વડે બાળી નાંખ્યા. બળતા એવા તેણે ઉત્તમાર્થ સાધ્યો.

● વિવેચન-૮૫ :-

હસ્તિનાપુરે કુરુદત નામે શ્રેષ્ઠીપુત્ર હતો. સ્થવિરોની પાસે પ્રવ્રજિત થઈ બહુશ્રુત થયો. ક્યારેક એકલ વિહાર પ્રતિમા અંગીકાર કરી. આ નગરની કંઈક સમીપે પાછલી પોરિસિમાં રહ્યા. ચત્વરથી ગાયો ચરાવી પછી ગોપાલ પાછો આવતો હતો. બે માર્ગ આવતા તેને સમ્યક્ રીતે ન જાણતાં, પૂછ્યું ત્યારે મુનિએ ઉત્તર ન આપ્યો. કોઈ એક માર્ગે ગોધન લઈ ગયો. મુનિએ જવાબ ન આપવાથી ક્રોધિત થઈ મસ્તકે પાળ બાંધી, બીની માટી ભરી અંગારા માથામાં ભરી બાળી નાંખ્યા.

● ગાથા-૮૬ :-

ચિલાતિપુત્ર મુનિને કીડીઓએ શરીરને ચાલણી માફક કરી નાંખ્યું. તે રીતે ખવાતા છતાં ઉત્તમાર્થને સાધ્યો.

● ગાથા-૮૭ :-

ગજસુકુમાલ મુનિને હજારો ખીલાથી મટેલ એવું લીલું ચામડું બાંધી પૃથ્વી ઉપર પછાડ્યા છતાં મરણને સાધ્યું.

● વિવેચન-૮૭ :-

ગજસુકુમાલ નામે શ્રેષ્ઠીપુત્ર, તે પણ કુરુદતવત્ - X - [અહીં કથામાં કંઈક મિશ્રણ થયાંનો સંભવ જણાય છે.]

● ગાથા-૮૮ :-

મંખલી ગોશાળા વડે અરહંતના શિષ્યોને તેજોલેશ્યાથી બાળી નાંખ્યા, તે રીતે બળવા છતાં ઉત્તમાર્થને સાધ્યો.

● વિવેચન-૮૮ :-

મંખલી શબ્દથી ગોશાલકને જાણવો. ભગવંતના શિષ્યો - તે સર્વાનુભૂતિ અને સુનક્ષત્ર હતા. તેજોલેશ્યા છોડીને સમીપ આવતાં બાળી નાંખેલા.

● ગાથા-૮૯,૯૦ :-

ત્રણ ગુપ્તિથી ગુપ્ત, જ્ઞ પરિજ્ઞાથી જાણી, જવજશ્રુવ માટે સર્વ આહારને

સંઘ સમુદાયની મધ્યે ગુરુના આદેશથી સાકાર ત્યાગ કરે... અથવા સમાધિના હેતુથી તે પાનક આહાર કરે. પછીથી તે મુનિ ઉચિત કાળે પાનકને પણ વોસિરાવી દે

● વિવેચન-૮૯,૯૦ :-

પરિજ્ઞા વડે જાણે છે, પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી ત્યાગ કરે છે. શું ? સર્વ આહાર. સાગારી અનશન કરે છે. અથવા ત્રણ પ્રકારે આહારનું પર્યક્ષમાણ કરે, સમાધિને માટે માત્ર એક પાનક આહાર કરે. પછી તેને - પણ છોડે.

● ગાથા-૯૧,૯૨ :-

શેષ લોકોને સંવેગ થાય તે રીતે ખમાવતા બોલે કે - પૂર્વે મન, વચન, કાયાથી મેં કરેલ, કરાવેલ કે અનુમોદેલ જે કંઈ અપરાધ છે, તેને માટે હું સર્વ સંઘને ખમાવું છું... શલ્ય રહિત થયેલો એવો હું આજે બધાં અપરાધ પદોને ખમાવું છું, માતા-પિતા સમાન બધાં જીવો મને ક્ષમા કરો.

● વિવેચન-૯૧,૯૨ :-

અંજલી જોડીને બોલે છે - મારા સર્વ અપરાધ માટે સર્વ સંઘ મને ક્ષમા કરો. ગુરુ ક્ષપકને અનુશાસિત કરે છે -

● ગાથા-૯૩ :-

ધીરપુરુષોએ કહેલ, સત્પુરુષોએ આચરેલ અતિ દુષ્કર એવા સંચારાને શિલાતલે આરૂટ ધન્યાત્મા ઉત્તમ અર્થને સાધે છે.

● વિવેચન-૯૩ :-

ધીર, બીજા વડે આચરવાનું દુષ્કર -

● ગાથા-૯૪ થી ૯૯ :-

નરક અને તિર્યંચ ગતિમાં, મનુષ્ય કે દેવપણે વસતા જે સુખ-દુઃખ પ્રાપ્ત થયા તેને અનન્ય મનથી ચિંતન કર... નરકને વિશે તે અસાતાની બહુલતાવાળી અને ઉપમારહિત વેદનાઓ શરીર નિમિત્તે ઘણાં પ્રકારે અનંતીવાર ભોગવી. દેવપણા અને મનુષ્યપણામાં પારકાના દાસપણાને પામીને તે દુઃખ અને પરમકલેશકારી વેદના અનંત વાર અનુભવી છે. તિર્યંચગતિમાં પાર ન પામી શકાય તેવી મહાવેદનાઓ ઘણીવાર ભોગવી છે. એ રીતે જન્મ-મરણ રૂપ રેંટમાં અનંતીવાર ભમેલ છે. હે સુવિહિત ! અતીતકાળમાં, અનંતકાળ સુધી આગતગત અનંતીવેળા અનંત જન્મ-મરણોને અનુભવ્યા છે. મરણ સમાન ભય નથી. જન્મ સમાન કોઈ દુઃખ નથી. તેથી તું જન્મ-મરણરૂપ આતંકના હેતુ શરીરના મમત્વને છેદી નાંખ.

● વિવેચન-૯૪ થી ૯૯ :-

ગાથા સ્પષ્ટ છે - X - અનંતકાય મધ્યે આવતા-જતાં ગમનાગમન કરતાં અનંતવાર અનંત જન્મ મરણો કર્યા. જન્મ-મરણ રૂપ આતંક નથી. તેના હેતુરૂપ શરીરની મમત્વ બુદ્ધિને છેદ.

● ગાથા-૧૦૦ થી ૧૦૨ :-

આ શરીર જીવથી અન્ય છે, જીવ શરીરથી અન્ય છે. એવી નિશ્ચયમતિથી દુઃખ અને કલેશના મૂળ ઉત્પાદન સમાન શરીરના મમત્વને છેદી નાંખ... તેથી જો ઉત્તમ સ્થાનને ઈચ્છતો હો તો હે સુવિહિત ! શરીર આદિ સંપૂર્ણ અભ્યંતર અને બાહ્ય મમત્વને છેદી નાખ... જગત્ આધાર રૂપ સમસ્ત સંઘ મારા સઘળાં અપરાધોને ખમો, હું પણ શુદ્ધ થઈને ગુણોના સંઘાતરૂપ સંઘને ખમાવું છું.

● વિવેચન-૧૦૦ થી ૧૦૨ :-

ત્રણે ગાથા સ્પષ્ટ છે. વિશેષથી ફરી ક્ષપક-શ્રમણ કહે છે – મારા બધાં પણ ઈષ્ટ-અનિષ્ટને ખમો, હું પણ ગુણસમૂહ યુક્ત સંઘને ખમાવું છું.

● ગાથા-૧૦૩ થી ૧૦૪ :-

આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, શિષ્ય, સાધર્મિક, કુલ અને ગણને મેં જે કોઈ કષાય કરાવેલ હોય, તેને હું ખિવિધે ખમાવું છું.

મસ્તકે અંજલી કરીને પૂજ્ય એવા શ્રમણ સંઘને સર્વ અપરાધો માટે ખમાવીને, હું પણ બધાંને ખમું છું.

ભાવથી ધર્મમાં સ્થાપિત ચિત્તવાળો હું સર્વ જીવરાશિને સર્વ અપરાધો માટે ખમાવીને, હું પણ બધાંને ખમું છું.

● વિવેચન-૧૦૩ થી ૧૦૪ :-

[અહીં ૧૦૩ થી ૧૦૪ એટલા માટે લખ્યું કે અહીં ગાથા ત્રણ છે, પણ ભુલથી ૧૦૩નો ક્રમાંક ને વખત નોંધાયેલ છે.]

ત્રણે ગાથાઓ સ્પષ્ટ છે.

● ગાથા-૧૦૫,૧૦૬ :-

આ રીતે અતિચારોને ખમીને, અનુત્તર તપ-સમાધિએ આરૂટ, ઘણાં પ્રકારે બાધા કરનાર કર્મોને ખપાવતો વિચરે છે... અસંખ્યેય લાખ કોટિ ભવોની પરંપરા દ્વારા જે ગાઠ કર્મ બાંધેલ હોય, તે સર્વને સંથારે આરૂટ થયેલો એક સમયમાં ખપાવે છે.

● વિવેચન-૧૦૫,૧૦૬ :-

આ રીતે પૂર્વોક્ત પ્રકારે અતિચાર ખમાવ્યા. જે અશુભ કર્મ અસંખ્યેય લાખ કોટિ ભવથી બાંધ્યા તે એક સમયે ખપાવે છે.

● ગાથા-૧૦૭ થી ૧૦૯ :-

આ અવસરે સંથારા આરૂટને કદાચ વિઘ્નકારી વેદના ઉદયમાં આવે તો તેને શમાવવા માટે નિયામિક આચાર્યમાં હિતશિક્ષા આપે છે... આત્મામાં આરાધનાનો વિસ્તાર આરોપી પર્વતના ભાગે પાદપોપગમ અનશન કરે... ધૃતિ - સંતોષ, પ્રગુણપણે બદ્ધ કક્ષા. - X - સુકોશલાદિ માફક ઉત્તમાર્થને સાધે.

● ગાથા-૧૧૦,૧૧૧ :-

ધીર અને સ્વસ્થ મનોવૃત્તિવાળા અણગારે જ્યારે સહાય કરનારા છે, ત્યારે

સમાધિ ભાવને પામીને શું આ સંથારાની આરાધનાને પાર ન પામી શકાય? કેમકે જીવ એ શરીરથી અન્ય છે, શરીર એ જીવથી ભિન્ન છે, તેથી શરીરના મમત્વને છોડી દેનારા સુવિહિતો ધર્મના કારણે શરીરને પણ તજી દે છે.

● વિવેચન-૧૧૦,૧૧૧ :-

વિશેષ ઉપસર્ગ રહિતપમાથી કે તેના અભાવે, સિદ્ધાંતને સાંભળીને અને આર્ત-રોદ્ર રહિત મનવાળાનો નિસ્તાર કેમ ન થાય? નિસ્તાર થાય જ. ઉચ્છૂદ - ત્યક્ત દેહ.

● ગાથા-૧૧૨ થી ૧૧૪ :-

સંથારે આરૂટ ક્ષપક પૂર્વકાલિન કર્મોદયથી ઉત્પન્ન વેદના સમભાવે સહીને કર્મ કલંકની વેલડીને મૂળથી હલાવી દે છે.

અજ્ઞાની જે કર્મ ઘણાં કોટિ વર્ષોથી ખપાવે છે, તેને જ્ઞાની, ત્રણ રીતે ગુપ્ત, શ્વાસમાત્રમાં ખપાવે છે... બહુ ભવોના સંચિત આઠ પ્રકારના કર્મોને તે જ્ઞાની ઉચ્છ્વાસમાત્રમાં ખપાવે છે.

● વિવેચન-૧૧૨ થી ૧૧૪ :-

પુરાતન - રોગ, જરાદિ વેદના. પ્રત્યુત્પન્ન - ભુખ, તરસાદિ, કર્મ જ કલંકલ - અશુભ વસ્તુ, તેની સંતતિ - તેને તોડે છે.

“ઉચ્છ્વાસ માત્ર કાળથી” એમ જાણવું. આઠ પ્રકારના કર્મોનું મૂળ તે અર્જિત પાપ છે.

● ગાથા-૧૧૫ :-

આ પ્રમાણેના આલંબનથી સુવિહિતો ગુરુજન વડે પ્રશસ્ત સંથારે ધીરતાથી આરોહી, મરીને તે જ ભવે કે ત્રણ ભવમાં કર્મરજને ખપાવીને અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે.

● વિવેચન-૧૧૫ :-

એ પ્રમાણે મરીને ધીરો, સંસ્તારક અને ગુરુગુણથી ગરિષ્ઠ તે ભવે કે ત્રીજા ભવે કર્મરજ ક્ષીણ થતાં સિદ્ધ થાય છે.

● ગાથા-૧૧૬,૧૧૭ :-

ગુપ્તિ, સમિતિથી ગુણાદ્ય, સંયમ-તપ-નિયમ કરણથી કરેલ મુગટ, સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શન ખિરત્નથી મહાર્થ છે.

શ્રી સંઘરૂપ મુગટ દેવ-મનુષ્ય-અસુર સહિત લોકમાં દુર્લભતર છે, વિશુદ્ધ છે, સુવિશુદ્ધ છે.

● વિવેચન-૧૧૬,૧૧૭ :-

સંઘ, મુગટ સમાન. કેવો? સંયમ-તપ-નિયમયુક્ત ઈત્યાદિ - X - [વૃત્તિ ઘણી ખંડિત જણાય છે, માટે નોંધી નથી.]

● ગાથા-૧૧૮ થી ૧૨૦ :-

ગ્રીષ્મમાં અગ્નિથી લાલચોળ લોખંડના તાવડા જેવી કાળી શિલામાં આરૂટ

થઈ હજારો કિરણોથી પ્રચંડ અને ઉગ્ર એવા સૂર્યના તાપથી બળવા છતાં કષાયાદિ લોકનો વિજય કરનાર, સદાકાળ ધ્યાનમાં ઉપયોગશીલ, અત્યંત સુવિશુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શનરૂપ વિભૂતિથી યુક્ત, આરાધનામાં અર્પિત ચિત્ત, એવા સુવિહિત પુરુષે ઉત્તમ લેશ્યાના પરિણામપૂર્વક રાધાવેદ્ય સમાન દુર્લભ, કેવલ સદૈશ, સમતાબાવથી પૂર્ણ, એવા ઉત્તમાર્થને અંગીકાર કરે છે.

● વિવેચન-૧૧૮ થી ૧૨૦ :-

સ્વયં સ્પષ્ટ છે. - X - સૂર્યની જેમ હજારો પ્રચંડ કિરણથી તપતા, ચંદ્રની જેમ સૌમ્યથી કષાયલોક ઉપર વિજય કરે છે. - X - ચિત્ર નામક પ્રસિદ્ધ અન્ય મહર્ષિ વડે રચિત છે. - X -

● ગાથા-૧૨૧ :-

એ પ્રમાણે અભિસ્તવેલ સંસ્તારક ગજેન્દ્ર સ્તંભાફટ સુશ્રમણ નરેન્દ્ર ચંદ્રને સદા સુખ પરંપરા આપો.

● વિવેચન-૧૨૧ :-

એ રીતે મેં શ્રુત સ્તવના કરી. - X - સુખ-મુક્તિસુખ, મને સંસારથી નીકળવા રૂપ પ્રાપ્તિ આપો.

સંસ્તારક-પ્રકીર્ણક સૂત્ર-૬, આગમ-૨૯નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ ટીકા સહિત અનુવાદ પૂર્ણ

આગમ સટીક અનુવાદનું વિભાગીકરણ

આગમનું નામ	ભાગ ક્રમાંક
આચારાંગ	૧ અને ૨
સૂત્રકૃતાંગ	૩ અને ૪
સ્થાનાંગ	૫ થી ૭
સમવાયાંગ	૮
ભગવતી	૯ થી ૧૩
જ્ઞાતાધર્મકથા	૧૪
ઉપાસકદશા, અંતકૃત્દશા, અનુતરોપપાતિકદશા, પ્રશ્નવ્યાકરણ	૧૫
વિપાકશ્રુત, ઔપપાતિક	૧૬
રાજપ્રશ્નીય	૧૭
જીવાજીવાભિગમ	૧૭ થી ૧૯
પ્રજ્ઞાપના	૨૦ થી ૨૨
સૂર્ય/ચંદ્ર-પ્રજ્ઞાપિ	૨૩, ૨૪
જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞાપિ	૨૫ થી ૨૭
નિરયાવલિકા પંચક અને પયપ્ત્તાસૂત્રો-૧૦+૧	૨૮
નિશીથ, વ્યવહાર, બૃહલ્કલ્પ	
દશાશ્રુતરર્કધ અને જીતકલ્પ	૨૯
મહાનિશીથ	૩૦
આવશ્યક	૩૧ થી ૩૪
પિંડનિર્યુક્તિ, ઓઘનિર્યુક્તિ	૩૫
દશવૈકાલિક	૩૬
ઉત્તરાધ્યયન	૩૭ થી ૩૯
નંદીસૂત્ર	૪૦
અનુયોગદ્વાર	૪૧
કલ્પ (બારસા) સૂત્ર	૪૨